THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
PUBLISHED BY
JOURNAL PRESS, LIMITED
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
542 DUNDAS ST. WEST. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913

שמואל לייב ציטראן

געוועזען מעשיג פופציג יאָר מיט דער פען. איז אלט געוואָרען זיבעציג יאָר, און די אידישע וועלט האָט זיך געקליבען פייערען זיין יובילײ. האָט זיך אריינגעמישט דער מלאך המות. און אים פלוצלונג אוועקגענומען.

אזוי איז געשטאָרבען א וועטעראן פון דער אידישער פרעסע און ליטעראַטור. ארעם און טרויעריג געלעבט ביים לעבען. און דער מיט האָט אים אויך ניט פארגונען דאָס ביסעל פרייד. וואָס ער האָט יעצט געזאָלט באקומען לכבוד זיין יובילײ.

דער פארשטאָרבענער האָט געלאָזען נאָך זיך א רייע ווערק, צוישען וועלכע עס איז אויך פאראן דאָס ווערק "דריי ליטעראַרישע דורות". ער האָט פאקטיש איבערגעלעבט, אָדער ריכטיגער, מיטגעלעבט מיט די דאָזיגע דריי דורות. און א וואונדערבאַרען מאָנומענט האָט ער מיט דעם געשאפען פאר דער עפנטלעכקייט פון ניינצעניסטען יאָרהונדערט. וואָס נעמט אריין אין זיך די דאָזיגע דריי דורות.

און ציטראַן'ס לעבענס־ווערק האָט דאָך אין זיך אזוי שטאַרק אָפּגעשפּיגעלט דעם לעבענס־וועג פון'ם אידישען שרייבער אָדער אינטעליגענט בכלל. אָנגעהויבען אלס לערער, איז ער שפּעטער אריבער צו דער העברײַ־אישער ליטעראַטור. און דאָן איך צו אידיש. און ביידע שפּראַכען האָט ער גיט אויפגעהערט צו שרייבען. און געלאָזען אין זיי קאָפּיטאַלע ווערק. געגוג צו דערמאָנען אזעלכע באַדייטענדע זאַכען ווי "תולדות העתונות העברית", א געשיכטע פון דער העברײַאישער פרעסע; "משומדים ביי אידען", "תולדות חבת ציון", א געשיכטע וועגען דעם אנהויב פון דער ציוניסטישער באַוועגונג, און אנדערע באַדייטענדע זאַכען.

דער דער נייער אידישער שאפונג ווערט אין קלענער די צאָל מענשען, וועלכע זאָלען שטיין מיט ביידע פיס אין דער אלטער וועלט און אין דער נייער וועלט, מענשען וועלכע זאָלען פארקערפּערען אין זיך תורה מיט חכמה, וועלטליכקייט אין אידישקייט, און זיי זאָלען אויך שאפען אין ביידע שפּראַכען. און אין דעם מיט אים פ. ל. ציטראַן אבען מיר דאָרט כער מיט נאָך פארלוירען א וועטעראַן, נאָר אויך איינעם פון די געצייכנטע מענשען, וועלכע האָבען דעם דאָזיגען זאַכען אזוי צו זאָגען, פארבינדען אין זיך.

ערע זיין אנדענקען!

זיי היטען אפ די דייטשע אידען פון אונטערגאנג

לויט אן אפיציעלער רעגיערונגס סטאטיסטיק האָבען זיך אין יאָר ניינצעהן נוין און צוואנציג געשמד'ט אין בערלין פינף הונדערט און ניין און זעכציג אידישע פערזאָנען. דריי הונדערט אכט און זעכציג מעגער און צוויי הונדערט און איין פרויען. אין בערלין לעבט נאָר א דריטער פון דעם דייטשען אידישען עפעס אויבער צוויי הונדערט טויזענט. און די אנדערע גרויסע אידישע קהלות אין בערלין געהט אָן א שמד באוועגונג וואָס איז ניט וועניגער אינטענסיוו ווי אין בערלין. אין אייב בערלין איז א מוסטער פאר די אנדערע אידישע קהלות. שמד'ען זיך אין דייטשלאַנד ניט וועניגער ווי פופצען הונדערט אידישע פערזאָנען א יאָר. אין וויען אין בודאַפּעסט געט אָן אן אן ענליכע שמד מגפה. די וויעגער אין בודאַפּעסטער אידישע צייטונגען פארעפענטליכען יעדע וואָך א שמד־סטאטיסטיק און גיבען אָן די נעמען אין זיך די דאָזיגע דריי דורות.

אין ציטראַן'ס לעבענס־ווערק האָט דאָך אין זיך אזוי שטאַרק אָפּגעשפּיגעלט דעם לעבענס־וועג פון'ם אידישען שרייבער אָדער אינטעליגענט בכלל. אָנגעהויבען אלס לערער, איז ער שפּעטער אריבער צו דער העברײַאישער ליטעראַטור. און דאָן איך צו אידיש. און ביידע שפּראַכען האָט ער גיט אויפגעהערט צו שרייבען. און געלאָזען אין זיי קאָפּיטאַלע ווערק. געגוג צו דערמאָנען אזעלכע באַדייטענדע זאַכען ווי "תולדות העתונות העברית", א געשיכטע פון דער העברײַאישער פרעסע; "משומדים ביי אידען", "תולדות חבת ציון", א געשיכטע וועגען דעם אנהויב פון דער ציוניסטישער באַוועגונג, און אנדערע באַדייטענדע זאַכען.

דער דער נייער אידישער שאפונג ווערט אין קלענער די צאָל מענשען, וועלכע זאָלען שטיין מיט ביידע פיס אין דער אלטער וועלט און אין דער נייער וועלט, מענשען וועלכע זאָלען פארקערפּערען אין זיך תורה מיט חכמה, וועלטליכקייט אין אידישקייט, און זיי זאָלען אויך שאפען אין ביידע שפּראַכען. און אין דעם מיט אים פ. ל. ציטראַן אבען מיר דאָרט כער מיט נאָך פארלוירען א וועטעראַן, נאָר אויך איינעם פון די געצייכנטע מענשען, וועלכע האָבען דעם דאָזיגען זאַכען אזוי צו זאָגען, פארבינדען אין זיך.

ערע זיין אנדענקען!

א נעוועזענער שמש ווערט דער פיהרער פון אידישע אפיקורסים אין רוסלאנד

ליסט מ. גערין פון רינא באשרייבט אויף פאָלגענדען אינטערעסאנטען אופן דעם כאַראַקטער פון דעם געוועזענעם שמש, שלום לעווין פון האָמעל, וועלכער איז איצט דער פיהרער פון די אידישע אפיקורסים און גאָט לעסטערער אין סאוועט רוסלאַנד:

אין האָמעל האָט יעדער איד געקענט שלום דעם שמש. א שמש ווי אלע שמשים. א איד מיט א לאַנגליכע ברוינע באָרד, וואָס אויף איהר האָט קיינמאָל ניט געהוסט קיין קאַם און קיין שער. א איד אין א לאַנגעד קאַפּאָטע. און אויסגעקראָכענע, וועלכע האָט צוליעב איהרע לאַטעס געהאָט אלע פארבען. זיין באָרד מיט זיין קאַפּאָטע זיינען תמיד געווען געריכט באַדעקט מיט פערערען, מחמת זיין ווייב איז געווען א גענזערקע — זי האָט געאַנגעדעלט מיט גענז. און ווי באלד די ווייב איז געווען א גענזערקע, איז במילא שלום געווען א גענזער. האָט איהם טאַקע דאָס שטערטעל געקרוינט מיט'ן ביינאַמען "שלום דער גענזער", על שם אשתו, אויף דעם נאָמען פון זיין ווייב, הייסט עס, און שלום דער שמש האָט ער געהייסען, ווייל ער איז פשוט געווען א שמש אין א מנין.

בשחשנים בתיקונו — אין די אמאָליגע גוטע יאָהרען, איז שלום דער שמש געווען א איד, א באַשיידענער, א עובד לאַזעטער, א מערוב בין הברייות. שלום האָט ליעב געהאַט א ווייץ אין אז ער פלעגט סוכות ברענגען דעם אתרוג אין שטוב און אז אימיצער פלעגט איהם מיט קאַטאַוועס פרעגען: ר' שלום, הלמאי איז ביי אייך אזוי פארפערערט דער האָפּאָטע אין די שטיבל וועל, פלעגט שלום דאָן ענטפערען "ווייל מיין ווייב האָט אויף חנוכה געזעצט אינגו...

ר' שלום איז געווען א איד ווי אלע אידען, א שמש ווי אלע אידישע שמשים — ביז — ביז די באלשעוויקעס האָבען באַזעצט האָמעל. עס איז אויעך אביסעל צייט אין די יעווסעקעס האָבען אָנגעהויבען צו קעמפען געגען חדרים אין יישובים, און ווי דער מנהג איז ביי די יעווסעקעס פלעגען זיי רופען רבנים און אנדערע כלי קודש אויף דיספּוטען, אויף אלע דיספּוטען אין אנטי־רעליגיעזע פאַמפּלעטס איז געווען אָן אפטער גאָטס ר' שלום דער שמש. וואָס וויטער אלע אפטער ביז לסוף איז א שעהנעם פריהסאָרגען איז שלום דער שמש געווארען א יעווסעק אין אן אנפיהרער פון אנטי רעליגיעזע פאַמפּלעטס, ער איז געוואָרען אן "אָרבאַקער" (ארבייטער קאָרעספּאָנדענט) אין דער האָמעלער צייטונג "פאַר לעסקאיא פּראַוודאַ". זיין ספּעציאַליטעט איז בעשטאַנען דער עיקר אין קאַמף געגען ישיבות, רבנים און חדרים. אז עס פלעגט קומען פסח אין שלום לעווין שוין געווען דער גאַנצער אנפיהרער פון "רויטען סדר". שלום לעווין, דער אמאָליגער שמש. איז דאָך געווען בקי אין הלכות פסח, פלעגט ער טאַקע זעהר צונוי קומען די יעווסעקעס אויף דורכצופיהרען דעם "רויטען סדר", זיי געלערענט ווי מען דאַרף אפּנעמען סדר די "מכות" און דערביי עס איבערלעגען אויפ'ן נייעם שטייגער.

אפּגיסען פון כוס און דערביי זאָגען: "נעף" א מכה, לייכטע ספּעקולאַציעס — א מכה אין אזוי ווייטער.

פאר יום כפור איז שלום לעווין שוין געווען דער מנהיג פון "יאָמקיפּערניק" אוטכונג געגעבען אז די אלע וואָס זענען אין פראָפעסיאָנעלען פאראיין זאָלען ניט פאסטען, ניט עבהן חס וחלילה אין שוחר און אזוי ווייטער.

בעת אין האָמעל איז פאָרגעקומען דער בעקאַנטער פראָצעס געגען רב באַרוך שאנסקי (וועלכער געפינט זיך איצט אנב אין ניו יארק). איז שלום לעווין דער אמאָליגער שמש, געווען איינער פון די מיטגליעדער פון פרעזידיום פון "דעווטריבונאל" (רעוואָלוציאָנערען טריבונאל). בשעת הרב באַרישאנסקי איז מיעד געווארען צו שטעהן אויפ'ן פּראָצעס און געבען מען זאָל איהם מיט רוגזה זיך צוריקזעצען, איז געגען דעם געווען דער מיטגליעד פון געווען דער בית דין פון סאָציאַליסטישע פּרעזידיום שלום לעווין, ווער איז אמאָל געווען דער בית דין אנגעקלאָגטער רב. אָט דער זכות, וואָס שלום לעווין איז אמאָל געווען דער בית דין שמש ביים רב באַרישאנסקי, איז דעם רב ווייניג וואָס ביישעשטאַנען אין שלום לעווין האָט מיט רוגזה אויסגעשריען "ניין, איהר קענט שטעהן!"

דער ערשטער ארטיקעל פון שלום לעווין האָט זיך באַוויזען אין "פּאָלעסקאיא פּראַוודאַ" אינטערען נאָמען "פּינאַנסדעל אבראַטי ווינטאַניע"! (פינאנס אפּטייטונג, גיב אכטונג). אין דעם ארטיקעל האָט דער מחבר אויפגערוזאָם נעגאַטיב דער פינאנס אפּטייליונג, אז גרויסע סוחרים, ראַ־פּיניירטע ספּעקולאַנטען דרעהען זיך אריס פון שטייערען (דערביי האָט דער מחבר אנגערופען אידישע פאַמיליען נעמען) און אין דער זעלבער צייט רייסט דער פינאנס אינספּעקטאָר גרויסע שטייערען פון אריי מען פּראָלעטאַריער א, אז. וו. אין לאַנד פון די סאָוועטען, האָט שלום לעווין געשריבען, מוז איינמאָל פאר אלע מאָל געמאַכט ווערען א סוף צו דער הערשאפט פון בורזשוי "רב און גלח" און נאָך און נאָך.

דאָס איינציגע וואָס ביי שלום לעווין איז געבליבען אלס זכר פון זיינע אמאָליגע שמשות איז די לאַנגליכע ברוינע באָרד. די חלבשה פון שלום לעווין איז היינט גאָר אן אנדערע ווי אמאָל. אנ־שטאַט א זשופּיצע — א סאָוועטישער פּרעזנטש. אנשטאַט די שטיוואַלעס — לייכטע שטיוואַלעך, די באָרד האָט ער גע־לאָזען מער ניט אביסעל ארומגעפּוצט און ארומגעשאָרען.